

zás megindulásakor szétszakad és lehull, miközben füst- és porfelhő gomolyog ki a nézőtérre. A vakítóan fehér romok között bukdácsolnak, szeretnek, iszogatnak, intrikálnak, élnek a katonák. A háborús tabló előterében természetesen egy szerelmi történet is zajlik: az egyik tábor tisztje egy másik táborhoz tartozó lányt szeret. Az előadás végére a színpadot véres hullák és sebesültek borítják, s az életben maradtak is tetőtől talpig lucskosak a vértől. De minden jó véget ér, hiszen megbékélnék a szem-ben álló felek, s a szerelmesek is egymáséi lehetnek. Am ismét megszólalnak a fegyverek, a háborúknak soha sincs végük. .. -- figyelmeztet az előadás. Mindezt hallatlanul könnyedén, gördülékenyen, szellemesen és elegánsan.

Ez az előadás nemcsak a velencei fesztivál jócskán leszállított mércéjével mérve kitűnő, hanem abszolút értelemben is az. Talán egyedül ez képviselte azt a színvonalat, amelyet méltán elvárhatna a színházlátogató egy Nemzetek Színházrendezvényétől. Ám - úgy látszik - tudomásul kell venni, hogy abban az értelemben, ahogy ez még néhány évvel ezelőtt is érvényes volt, ma már aligha beszélhetünk a Nemzetek Színház- találkozókról. Ennek bizonyára nem az az elsődleges oka, hogy nincs elég értékes, új szemléletű, új művészi eszközöket felmutató előadás. Sokkal inkább arról van szó, hogy a politikai-gazdasági viszonyok világszerte érzékelhető, feszültségektől sem mentes változásai közepette nem könnyű a financiálisan és technikailag amúgy is egyre nehezebben megszervezhető fesztiválok megrendezése. Így aztán itt is, ott is szerveződő szín-házi találkozók kooperáló partnere lesz csupán az ITI.

Á főszereplő Velencében nem a színház volt, hanem a karnevál. Az emberek szinte ügyet sem vetettek arra, hogy a vaporetósok az ünnepek nagy részében a napi hatórás munkaidőért sztrájkoltak, s ezért a közlekedés megbénult. Megállíthatatlanul és színesen hömpölygött-hullámzott a tömeg, meg-megálltak a beszélgető csoportok, tanyát ütöttek a trattoriákban, az utcák, a terek sarkaiban a daloló, táncoló, mulató és mulattató, önfeledten vigadó, már-már hisztérikusan bolondozó társaságok. E kavargás hátterében, a hideg, tompa nap-fényben még kopottabbnak, romosabbnak, elmúlóbbnak tetszett Velence, mint máskor. Ez a kontraszt volt igazi lényege a ráció karneváljának.

PETERDI NAGY LÁSZLÓ

A pápa, a revizor, az avantgarde

Varsói levél

Koravén nemzedékünk sok hájjal megkent tagja, önzőn és irigyen szerettem én is mindig a lengyel színházat. Vagy húsz éve kezdődött az amatőr fesztiválok, amikor ingyen adtak még helyet nekünk, magyaroknak a krakkói, wroclawi diákszállókban. Akkoriban még nem párizsi, londoni ösztöndíjjal kezdődött a pálya, így hát mi ott az emeletes ágyakon s a menza híg leve mellett vitattuk meg Craig, Mejerhold, Brecht és Piscator viselt dolgait, Grotowskit és az archetípusokat.

Azután benőtt, majd meg is kopaszodott a fejünk lágya, és elvittük az iskolába elsőszülött gyermekeinket. A „szegény színház” aszketizmusát, némi misztikummal kevert fekete humorát afféle gyomorkeserűnek kezdtük használni a „mi kis konzolidációnk” kiadósabb, de egyhangúbb szellemi kosztija mellé.

Jártunk persze továbbra is - most már államköltségen - Lengyelországba. Irtunk nagy cikkeket az anyagból, amit egy-egy színház utáni összejövetelen régi barátaink és szerelmeseink kapkodó szavából kihámoztunk. S hazarepültünk szépen a mi tanácsi kezelésű, „gazdag színházainkba”. E lelkiismeret-furdalás diktálta cikke hangja hozzájárult a magyar színházi világ megváltoztatásához. Én viszont közben Varsóban kaptam hivatalt.

Kicsit megfáradtan, kicsit őszén, őszszekerültünk hát ismét a régi kedvessel. Es most tűnődve vizsgáljuk egymás arcán az új, idegen vonásokat.

Az első hónapokban még vigasztaltam magamat. Nemcsak a huszonéveseknek áll a világ. Van itt még mindig látni-való elég. Még mindig egészen jó előadásokat produkál a hatvanéves Axer és a tőle már életkorban sem olyan messze elmaradó Wajda, Dejmek, Hanuszkiewicz, Hübner, Jarocki. Az avantgarde vezérei, Kantor, Szajna, Grotowski is elhányták már a csikófogukat, de - talán épp ezért - most lehet tőlük a legtöbbet tanulni.

Valami lebilincselő emberi egyszerűséggel párosuló szakmai nagyvonalúság: Kantor, minthogy Krakóban nem

rendelkezik megfelelő helyiséggel, Olaszországban csinálta meg annak a kis galíciái falunak eposzát, ahol született, a *Wielopole-Wi^ołopolét*, amit aztán Krakóban is bemutattak.

Grotowski húsz kilót fogyott, és Krisztus-szakállt növesztett. Nem eszik kenyeret, krumplit, levest. Az év felét nyugati egyetemeken tölti, „rendszerét” oktattva, terjesztve. Ott töltötte a tavalyi augusztust is, amikor magasra csapott az általa oly sokszor megidézett elégedetlenség hulláma. A hazamenetellel bölcse kívárta, míg megindultak Wroclawban is a villamosok, és lehetett már sóvány sajtokat kapni.

Most ünnepelte fennállásának tizenötödik évfordulóját a legfiatalabb avantgarde színház, a krakkói *Teatr STU*. Vezetője, alapítója, Krzysztof Jasieriski büszkén nyilatkozta a tévének, hogy többet lépnek fel Párizsban, mint Krakóban.

Csak Szajna nem utazik sehová. Feszteget. Reggelenként munkába menet ott visz el az utam a színház mellett, amelyet Teatr Galeryra keresztelt át. Nem is ez a baj persze. Hanem hogy mindig kapok aznap estére is jegyet, ha egy-egy otthoni vendéggel hirtelen színházba kell mennem.

A foghíjas nézőtér láttán felteszik néha a kérdést: mi történt hát, hol maradnak, miért hallgatnak a „színházi forradalom” vezérei a valóságos társadalmi összecsapások idején? Kifulladt volna az avantgarde? Vagy csak erőt gyűjt, hogy megújítsa magát? Ez most még nem tudható. Egy bizonyos : társadalmi szerepét most újra azok az ezer-szer elátkozott „hagyományos”, „profi”

„gazdag színházak vették át.

Az augusztusi vihar első szellőkeiseit egy évre előre jelezte már a színház. A kontinenst elárasztó hamletizmus egy kivételesen nagy és erős társadalmi töltésű, lengyel változata volt ez a jel. Itt is a „fényes szelek” nemzedéke adja most a Hamleteket. Csak itt a partizánok és az újjáépítők, a Kolumbuszok nemzedékének hívják őket.

Tadeusz Rózewicz klasszikussá lett *Kartotéknak* is egy ilyen Kolumbusz a hőse. A *Kartotéknak* szinte minden évben van egy jelentős új előadása. (Az egyiket láthattuk mi is négy éve, a varsói Nemzeti Színház budapesti vendégszereplésekor, a Huszonötödik Színházban.) De eddig minden interpretáció megegyezett abban, hogy Kolumbusz, az egykori partizán, negyvenéves korára

az Operett gazdasági igazgatója - hős. Valamilyen módon összegződik benne a háborút járt lengyel középmező sorsa, élettapasztalata és - műve.

A Televízió Színházának 1979. októberi *Kartoték-előadásában* az öregedő, rezignációra hajló Gustaw Holoubek játszotta azonban ezt a szerepet. (Őt is látták nemrég a pestiek a Lear-vendégszínház című szerepében.) Krzysztof Kieslowski, a rendező, a fiatal filmes nemzedék egyik legtehetségesebb tagja. Ő merete először felhívni a figyelmet ennek a figurának bizonyos anakronisztikus vonásaira. Valójában persze maga az élet változtatta meg a hangsúlyokat. A bizonytalanná vált helyzetben a korábbi gazdasági vezetés egy fiatal technokrata csoportot „futtatott fel”. A mellékvágányra állított Kolumbuszok aztán persze hamletizáltak. Es mint utólag kiderül, egyben-másban bizony nekik volt igazuk.

Sértetten hajlott alakjával, szomorú szürke szemével Gustaw Holoubek tipikus képviselője ennek a nemzedéknek. Mint ahogyan az a színháza is, a Kultúra és Tudomány Palotájában székelő Dramatyczný, az ötvenes évek magabiztosságát sugárzó architektúrájával, márvány- és nemesfaberakásaival, kiegyensúlyozott műsorpolitikájával. Ok is játsszák most persze a *Hamletet*. De ebben az előadásban Holoubek már csak a színészek vezetőjének szerényebb szerepét tartotta fenn magának.

Henryk Tomaszewski wroclawi pantomimszínházának Hamlet-adaptációjában (*Hamlet, irónia és gyász*) viszont éppen ez a főszereplő Hamlet csupán egy túlérzékeny, betegesen féltékeny kamasz, aki nem ért semmit abból, ami az országban történik. Szövege szerint ő oktatja ki a bölcs tekintetű öreg színészt. Az a naiv gyermeknek kijáró mosollyal hallgatja. S a játékot voltaképpen az öreg színész irányítja. Színészei az egész cselekmény folyamán a színen vannak, mint-egy dublírozzák s karikírozzák az igazi szereplőket. Egyes jelenetekben (például a párbajban) át is veszik a kezdeményezést: előbb lépnek, mint maguk a szereplők. Így válik világossá, hogy jobban ismerik a szabályokat, mint ők: nem tesz-nek mást, csak „kijátsszák a situációt”.

Megérkezik a kacagányba öltözött Fortinbras, s eltakarítja az egymást leölt bábuakat. „Ily látomás / Szép a mezőn, de itt szemlélek más.” Mindenki hűség-fogadalmat tesz, kivéve az öreg színészt. Ő nem hajt fejet. Büszkén és gúnyosan néz szembe az új királlyal, mint aki is-

meri a titkát. Fortinbras erre hozzálép, kihúzza övéből a törét, és unottan belé-szúrja. A színész hörögve összeesik, majd kisvártatva ruganyosan felpattan. Nevetve mutatja, hogy rugós a tör - színházi. Fortinbras ekkor királyhoz méltóan cselekszik: bebizonyítja, hogy érti a tréfát, és meg tudja becsülni a szakembereket. Egy kegyes mosollyal szolgálatába fogadja a színészeket is.

Remek előadás. De hát csak a *Hamlet*-ből nem lehet megélni, kortárs szerzők is kellene. Ez itt is állandó követelmény. „A színház nem éreztet semmit abból az atmoszférából, amelyben az ország fél éve él. Nem születtek új darabok... Drámairodalmunk nem képes megragadni napjaink történelmi eseményeit - állítja például a Sztandar Mlodych cikk-írója. (1981. febr. 19.) És így most az egyszer a magyar dráma segítette ki a lengyeleket. Csurka István lett az első modern szerző, akinek segítségével a színház leadhatta a maga „vészeleit”.

Két éve, a Magyar Színház és Zene Napjain a Vígszínház éppen a *Házmestersíratóval* törte át itt a számunkra nem épp kedvező szakmai előítéletek vastag falát. Már akkor sem volt ez egészen véletlen. Amidőn tavaly a Teatr Polski műsorra tűzte a művet, talán még ez sem volt több egy baráti ország kissé elhanyagolt drámairodalma iránti gesztusnál. De a bemutató körül már sötét felhők gyülekeztek. Szinte sísteregtek a szavak, az utalások a villamossággal teli levegőben, s a betiltástól valószínűleg csak a kitörő vihar mentette meg az előadást.

Gdyniában és Olsztynban is épp a legforróbb napokban mutatták be a *Házmestersíratót*. Nyilván ez az oka, hogy szatirikus komédia helyett valamiféle nemzeti számonkérőszéket játszanak. A vádlottak: a szociológusok és természetesen a sildes sapkás háztömbbizalmi, a kiszuperált géhás. Herceg Pista, a halálmegevető bátorsággal alkoholizáló ifjú költő vezeti a szertartást egy nagy nyugati egyetem diákkorradalmárból lett adjunktusának eszmei fegyverzetében. A többi szesztestvér is határozott társadalmi erőket képvisel: az épp szabadult selyemfiú például az egyéni szabadság és az erkölcsi újjászületés, a kulákhírbe meg alkoholizmusba keveredett harangozó-cemete a paraszti őserő megtestesítője. A szociológusok - az elidegenedett hatalom *naiv* vagy cinikus szolgálai.

Legjobban persze a bölcsödére jár rá a rúd, ahol szegény Herceg gyermekét társadalmasítani, kommunizálni akarják.

Herceg apuka a gdyniai változatban szerényen kifelejtí szövegéből azt a nyilvánvaló beismerést, hogy a jobb apát érdemlő kisfiút - Minden összeköttetését latba vetve - ő maga juttatta be a bölcsödébe. Egy ekkora ellentmondás már nem fér bele az előadásba.

Egy másik tengerparti városban, Grudzoncban a *Döglött aknákat* adják. Ezt az előadást sajnos nem láttam.

A jelek szerint Csurka diadalútja most egyelőre megszakadt. A stafétabotot a vele nagyjában egyidős Helmut Kajzar vette át. Írói tehetsége jóval kisebb ugyan, de azt a kicsit igazán szépen cifrázza. S azon felül, hogy hazai szerző, még egy nagy előnye van Csurkával szemben: mint Nemzeti rendezője, maga viszi színre a darbjait. Ha megbicsaklik, sántít egy kicsit a gondolat, megtör-deli gyorsan az idő- és egyéb síkokat, be-iktat egy-két álomképet. Egy egész elméletet dolgozott ki erre, amelyet a „Metahétköznapi színház Manifestumában” adott közre két éve.

Színműfőként nem mutatkozik ilyen sokkolóan eredetinek. De hát hiszen arra valók a rendezői ötletek. Akkor van csak baj, ha igazán nagy témához nyúl, amely nem tűri a frappírozó féligazságokat. Igen ám, de melyik színházi ember tud lemondani a „nagy témáról”, különösen ha - mint épp most is - az utcán hever?

A Teatr Maly pinceszínházi arénaszínpada most az új Kajzar-darab, az *Obora* (istálló) díszleteivel van tele: kasírozott papírtehenekkel, kakassal, tyúkkal, népviseletbe öltözött, szélesen mosolygó termelőszövetkezeti paraszttokkal. Róluk szól a darab, ennek a „micsurini korszaknak” keserű-gúnyos karikatúrája. A hős azonban maga az író, illetve az ő kamasz alteregója. Az ő - intézőből állatgondozóvá leminősített - édesapja ennek a szomorú betlehemes játéknak a Józsefe. 1950 szilveszterén érkezik haza az internálótáborból. Gyermekai kedvéért belép a pártba, de rizst nem akar természeteni az istennek sem. Ráadásul a tehének felfalják egyszer a karácsonyra hozott szent ostyát, és emberi hangon kezdik szidni a vezetőséget. Falujáró színészek térnek be, és előadnak a jászol előtt egy Molière-részletet. A darab végén megjelenik még Konfucius is, és megereszt néhány okos gondolatot.

Megváltó nem születik ebben az istállóban. Egy sor remek színészi alakítást látunk azonban. Ezek közül is kiemelkedik Wojciech Siemion Igazgatója, akiben

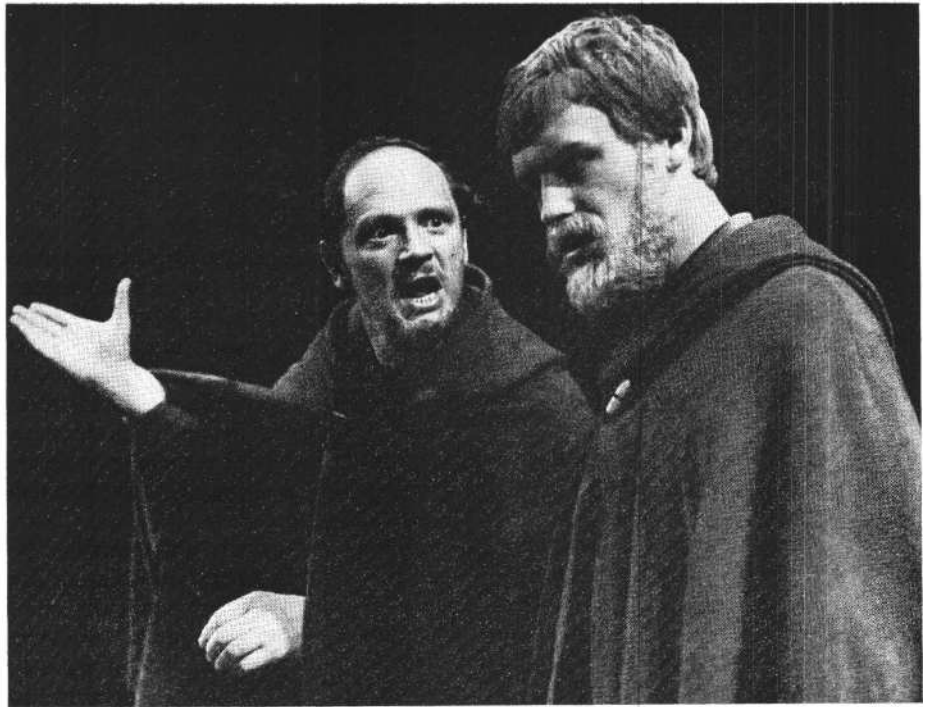
zseniálisan keveredik a becsvágyó tudós, a karrierista s az alulról jött ember természetes igazságérzete. A nézők hálásan tapsolnak az ötletes panoptikumnak, amely különösebb megrendülés és ön-vád nélkül szórakoztat. Nem kell a könnyein át nevetnie, mint más, rátartibb szerzőknél. Nem vágja a végén senki a szemébe: „Kin nevettek? - Önmagatokon nevettek !”

Apropó: Gogol. A *revizor* lett azért mégis ennek a hivatalnokfaló szatírahullámnak a csúcspontja. A Jerzy Jarocki rendezte krakkói előadás - Tomaszewski említett *Hamletje* mellett - az évad legnagyobb művészi sikere. Ha gondolatilag nem csak ez a hullám hordaná - akár zseniális is lehetne.

Á színpadot fele mélységben vasrács osztja ketté. Elöl a polgármesterék szalonja korabeli bútorokkal, süppedő szönyegekkel. Vastag ablaktáblák rekesztik ki a rideg téli fényt. Az előadás úgy kezdődik, hogy odakint, a szállingózó fehér hóesésben a csíkos ruhás rabok géppuskás rendőrök sípszavára a nagyszőnyeget porolják. Behozzák a szalonba, leterítik, egy hosszú tárgyalóasztalt tesznek rá. Az asztal - félreértések elkerülése végett - vörös terítővel takarják le. Aztán síp-szóra kivonulnak.

Még nem hangzott el egyetlen szó sem a darabból. A tárgyalóteremmé alakított szalonba egymás után szállingóznak a hivatalnokok : remek válogatás az utóbbi évek törtető figuráiból. Végül a polgármester: a Zanussi- és Kielowski-filmekből ismert Jerzy Stuhr sötét zubzonyban, rendjelek kel. Súlyosan leereszkedik az asztal végén. Feláll, mintegy „alapállásba”, mint a bokszolók vagy a pingpongozók. Egy jól begyakorolt szertartás ta^púi vagyunk most. Á polgármester rövid, egyenes karmozdulattal üdvözlí a V. B. tagjait és közlí a napirendet : „Uraim ... hozzánk revizor érkezik!” Döbönt csend. A postamester hirtelen kivág a belső zsebéből egy üveg kisüstit. Vala-honnét gyorsan poharak kerülnek az asztalra. A polgármester átveszi az üveget, és avatott kézzel - a nyakát meg sem emelve - önt a sorba rakott poharakba. Mindenki egyszerre iszik és krárog egyet. A polgármester gyorsan újra tölt. Mintegy vezényszóra újra hörpintés, krárogás. És csak aztán kezdődik meg az előadás.

A precíz színpadi építkezéséről és lélektani motivációiról híres Jarocki most mint a színpadi ritmus nagymestere mutatkozik be. A rendkívül tehetséges fiatal

Feliks Szajnert és Karol Frycz Karol Wojtyła: A mi Istenünk testvére című darabjában (krakkói Slowacki Színház)

Hlesztakov (Jan Korwin-Kochanowski) ideges rebbenéseivel és a polgármester temperamentumával vezényli az elő-adást.

Tanulságos még a befejezés. Egy homoksárga-vörös kozmikus viharimitáció után a színpad háttérében megjelenik az igazi revizor. A postamester mintegy adott jelre házi őrizetbe veszi a polgár-mestert, és elfoglalja helyét az asztalfőn. A már látott rövid, egyenes karmozdulat-ra a hivatalnokok felállnak. A rendőrök sietve kicserélik az asztalon a terítőt, és kinyitják az ablakot. Sápadt reggeli fény az arcokon. Komoran és ünnepélyesen felhangzik a cári himnusz.

A krakkóiak új fordításban játsszák a darabot. A Nobel-díjas Czesław Miłosz itthon élő unokahúga, Grazyna készítet-te igazán maian, számtalan telitalálattal.

Látszólag minden együtt van egy igazán remek, majdhogynem zseniális elő-adáshoz. Miért van mégis, hogy éppen ez a bemutató váltotta ki talán a legtöbb ellenérzést a szakmában-kritikában? A Zycie Warszawy recenzense például így ír: „Jarocki krakkói előadása le akarta játszani Gogolt. Nevetségessé akarta tenni a zseniális nevetetőt. Csakhogy ő maradt alul. Az eredmény - a rendező és a színészek minden mesterkedése ellenére - szánalmas. Épp ez az a bohóckodás, amelytől Gogol óvja azokat, akik »úgy akarják játszani A revizort, ahogyan kell.«

Megint egy rossz pont, a „rendezői színháznak"! De hagyjuk most a rendezőket. Szóljunk befejezésül két „fiatal” íróról. Életkorukat tekintve egyikük sem igazán fiatal már, s egymáshoz viszonyítva is van közöttük harminc év. Mégis egy

nevezőre hozza őket az a - talán nagyon is törvényszerű - véletlen, hogy mindket-tőjüknek a krakkói Slowacki Színház mutatta be idén az első darabját.

Bármily furcsa, kettőjük közül Karol Wojtyła, másként II. János Pál pápa a „fiatalabb”. 1949-ben, még krakkói káplán korában írta *A mi Istenünk testvérét* (Brat naszego Boga). Az esszédráma (drámai esszé?) hőse Adam, a tehetséges festő, aki felhagy művészetével, hogy életét mint szerzetes az emberek mindennapos szolgálatának szentelje. Nem nehéz felismerni ebben a tehetséges költőnek indult pápa ifjúkori szellemi drámáját. Az önmegtágadás, az egyszerűség, az emberek szolgálata közös vonása kellene hogy legyen minden történelmi vállalkozás vezérkarának. Nyilván ez a gondolat vezette a színház igazgatóját, a marxista Krystyna Skuszanát, amikor színpadra alkalmazta és bemutatta a mű-vet. No persze része volt ebben bizonyára a pápa hallatlan lengyelországi nép-szerűségének is: a két éve megjelent vers-és esszékötetnek, amely órák alatt elkelt, az egymás után színre kerülő fiatalok daraboknak, a filmnek, amelyet Krakkóban forgat most Zanussi a pápa életéről, s a szintén krakkói Krzysztof Penderecki zenéjének, aminek nagy szerep jut az elő-adásban.

Nem feledkezhettünk meg azonban még valamiről: az ifjú Wojtyła drámáját, az egyéni, személyes életműről való lemondás dilemmáját megélték jó néhányan mások is ebben az országban. Rózewicz már említett Kolombusza például, aki partizánként szolgált egykor a jó ügyet, csak az Operett gazdasági igazgatójának székébe jutott el. És ugye tud-

ni akarja ám mindenki, hogy hol történt a hiba. Nem mindenki sznob, aki ott szorong a pápa darabján. A többség becsülettel, hittel csinálta végig az utóbbi harminc-egyven évet, és most egyszerre „légszákba” került. Ebből szeretnének kimászni valahogyan.

Az utolsó, a „nagy igazságos harag” jelenetében azt mondja Albert testvér a társadalmi bajokat a hagyományos, radikális eszközökkel orvosolni készülőknek: „Biztosan tudom, hogy az én utam jelenti a nagyobb szabadságot!” Harmincnyévé íródtak ezek a szavak. Krakó egyik felén csaknem eredeti formájában állt még Oswiecim (Auschwitz), a másikon akkor kezdték el építeni Nowa Hutát. Ez utóbbinak a kéményei, mint kiderült, sajnos erősen szennyezik a levegőt, a lecsapódó kénés gázok marják az ősi épületek falát. De vajon sikerült volna-e megélni akár csak ezt a rövid harmincnyévé is - újabb Oswiecimek nélkül? Ezt a kérdést a darab s az elő-adás már nem teszi fel.

A Slowacki Színház idei évadjának másik elsóműves szerzője a harmincnyévé Andrzej Zurowski. Újságíró, szűkebb szakmáját tekintve történész. De nemcsak ez az oka, hogy - Wyspiarski óta először - az 1831-es lengyel felkelést választotta témául. A Teatr ez évi második számában megjelent interjúban így nyilatkozik erről: „A fiatalságról akartam írni. A felkelés fiatal vezetőiről és résztvevőiről, egy maroknyi emberről, aki elkezd valamit, aminek az értelmével nincsen tisztában, a következményeit nem képes előre látni.”

A Száz kéz, száz szurony (Sto rak, sto sztyletów) főhőse történelmi személy, Maurycy Mochnacki. Afféle lengyel Irinyi és Jókai ő egy személyben, a Petőfik és Vasvárik mellett, teljes feledésből most felmerülő érdekes figura. Tagja volt a felkelés vezérkarának, de a bukás után nem menekült külföldre, maradék éveit a mozgalom történetének megírására fordította, reálisan elemezve annak tévedéseit is. A könyv 1934-ben Párizsban jelent meg, és azóta is csak egyetlen újabb kiadása van, az 1963-as pozsnai. Ezzel is magyarázható, hogy a köztudatban ma is csaknem kizárólag a költők képviselik ezt a korszakot: Mickiewicz, Slowacki, Norwid, akik később, az emigrációban megírt műveikben a maguk romantikus vízióit vetítették a valóságos események képére. Mochnackival kezdődik most az illúziók oszlatása. Ő a főhőse például Jerzy Mike - művészileg kevésbé sikerült

- új darabjának is: *Csak óvatosan, Mochnacki uram* (Ostroznie, panie Mochnacki). Térjünk vissza azonban a krakkói előadáshoz.

1830. november 29-én este egy Scribe-darabot játszanak a varsói Rozmaitoci Színházban. Ezt az előadást látjuk mi is, elkeveredve a korabeli nézőkkel. Egy-szer csak lábdobogás, izgatott kiáltások hallatszanak: egy csapat fiatal felkelő ront be, s megszállja a színházat. Így Scribe könnyű komédiája helyett egy véres tragi-farce résztvevői leszünk!

Bármilyen furcsa, tulajdonképpen a legnagyobb baj, hogy maguk a felkelők sem tudják, mit akarnak. A legkülönbözőbb emberek vannak közöttük: zavaros fejű világmegváltók, a „nemzetmentő” szerepében tetszelgő pohos főhivatalnokok s néhány világosan látó ember, akiket azonban lehurrog a felhergelt tömeg. Közöttük az említett Mochnacki. Ő az egyetlen, aki felismeri a keserű igazságot: ennyi egység és céltudat még egy felkeléshez sem elég, nemhogy egy forradalomhoz. S az események őt igazolják.

A hisztérikus, demagóg szónoklatok, a hiábavaló vita közben észrevétlenül elszáll az éjszaka és a nagy tettek lehetősége. A kihűlt nézőtérén fázósan húzzák össze magukat a „színészek” és a „nézők”. Borús őszi hajnal virrad. Ekkor a *Menyegző* chochol-tánca óta lengyel szín-padon nem látott jelenet következik. Ka bábban, kalappal, sállal a nyakukon, kelletlenül felkapaszkodnak a színpadra a félbeszakított Scribe-előadás szereplői, és - a nézők gúnyos biztatásai közepette - befejezik a komédiát.

A Száz kéz, száz szurony szerzője jóval idősebbnek tűnik annál a másik fiatal-emberről, aki *A mi Istenünk testvérét* írta. Nincsenek már illúziói a történelmi mozgásokat illetően, de nem hisz az erkölcsi öntökéletesítésben sem. Pedig az Írószövetség ösztöndíjasa. Ne felejtjük el azonban, hogy Zurowski szakmájára nézve - történész. Nem is jött ott olyan rosszul egy kis realizmus. És azt azért tudja ő is, hogy eddig még mindig kitaláltak az emberek valamit.

SOMOS PÉTER

Don Quijote de la Kassa

A Magyar Területi Színház kassai Thália Színpadát a csehszlovákiai magyar színházlátogatók zöme félresikerült vállalkozásnak tartotta. A szakma nem hivatalos véleménye szerint a társulat a komáromi MATESZ és a keleti végeken élő magyarság szerelemgyereke, akinek nincs, ki gondját viselje, de ez nem is oly nagy baj, mert a tízéves kölyöknek amúgy is szervi szív baja van, tehát élet-képtelen. Tény és való, hogy tízéves fennállása óta a társulat nem tudott olyan műhellyé kovácsolódni, amelyből nemes veretű, értékes alkotások kerültek volna színpadra. Sokszor szorongva figyeltük azt a küzdelmet, amelyet a társulat pusztá léteért folytatott önmagával, egyre szorítóbb körülményeivel szemben - egyre szerényebb lehetőségek közt. Gyűltek, sokasodtak a máig is megoldatlan anyagi, személyi, szervezési gondok, amelyek hol felszínre kerülnek, hol nyomtalanul eltűnnek, vagyis eltűntek a kassai állóvíz hínárjában. A világ színház történetében is bizonyára ritka dolog, hogy egy társulatot több mint háromszáz kilométerrel igazgatnak! Beke Sándor távozása óta még saját, állandó rendezője sem volt a Tháliának. A műszaki emberek, a színészek jöttek-mentek, megragadtak, tengtek-lengtek. Stúdiószínpad nem volt, műhelymunka nem létezett, az elméleti és a gyakorlati továbbképzés csak mint egyéni lehetőség mutatta magát némely rendezés kapcsán. Könnyen elképzelhető, hogy ilyen körülmények között, ilyen satnya szellemi körülmények között, ilyen satnya szellemi közegben, milyen művészi arcélt alakíthatott ki a társulat. Az utóbbi időben már-már úgy tűnt, a kassai Thália végleg megrekedt a periférián.

Érthető volt tehát a színházrajongók öröme, amikor a múlt év őszén arról értesültek, hogy a betöltetlen rendezői poszt-ra a kassai Szép Szó Ifjúsági Színpad vezetője, Gágyor Péter kerül. Gágyor munkabírásáról, módszereiről legendák keringtek országszerte, eredményeit a határokon túl is (el)ismerték. Valóban ő tűnt a legalkalmasabbnak arra a feladatra, hogy kirántsa a kátyúból, elvezesse a